

ATATÜRK'TE YURT VE ULUS KAVRAMLARI, ULUSÇULUK, BAĞIMSIZLIK, ÖZGÜRLÜK

EVRENSELLİK

Prof.Dr. Şerafettin Turan

Yurt, Türk Yurdu

Bilindiği gibi yurt sözcüğü, “Bir insanın doğduğu ya da yaşadığı yer” anlamına gelir. Ancak toplum yaşamı söz konusu olduğunda, yurt “Bir ulusun egemen olarak üzerinde yaşadığı yeryüzü parçası”nı belirler.

Ulusların egemen oldukları toprakların, bir başka deyimle onların kurmuş oldukları devletlerin sınırlarının, tarihsel akışlarına uygun olarak değişmesi kaçınılmazdır. Hele Türk tarihi açısından bakıldığında Türklere yurtluk eden yerlerin öteki uluslarınkine oranla çok daha büyük ölçüde değiştiği görülür. Anayurt olarak kabul edilen Ortaasya’dan çıkan atalarımız, her yöne yayılırken, XI. yüzyılda yerleştikleri bugünkü Anadolu’yu yeni yurt edinmişlerdi. Osmanlı İmparatorluğu döneminde siyasal sınırlar Avrupa ortalarına ve Atlantik’e kadar genişlerken, tüm bu topraklar bir Türk yurdu durumuna getirilmiş değildi. Ne ki, imparatorlukların parçalandığı ve ulusal devletlerin kurulduğu Fransız devriminden sonraki dönemde, yurt kavramı yeni bir olgu olarak ortaya çıkmıştı. Bu yüzden o dönemdeki aydınlarımız da bu kavram üzerine eğilmeğe ve yurdumuzun sınırlarını belirlemeğe koyulmuşlardı. “Vatan Şairi” olarak ün yapan N a m ı k K e m a l, “yurt”u İmparatorluğun siyasal sınırları içinde kalan bir alan olarak görürken, çökmekte olan imparatorluk yerine bir Türk birliğini özleyen Panturanistler ise

Vatan ne Türkiyedir Türklere ne Türkistan

Vatan büyük, müebbed bir ülkedir, Turan (1) diyorlardı.

Ancak, gözler sınırlar ötesine çevrilmek istenirken, yenilgiyle sonuçlanan savaşlarda toprak kaybına uğramaktan kurtulunamamıştı. Birinci Dünya Savaşı sonunda da özyurdumuz Anadolu’yu savunma durumuna düşmüştü.

(1) Ziya Gökalp'in 1911'de Genç Kalemler'de Tevfik Sedat takma adıyla yayımladığı Turan şiirinin bu son dizesi Turancılığın parolası olarak tanınmıştır.

İşte A t a t ü r k'ün yurt kavramı, bu tarihsel gidişten çıkan gerçeklere dayanmaktadır.

M u s t a f a K e m a l, daha orduda ilk görev aldığı Şam'da kurduğu gizli derneğe Vatan ve Hürriyet (Yurt ve Özgürlük) adını vermişti. 1911'deki İtalyan saldırısı karşısında da o dönemdeki Osmanlı yurdu içerisinde bulunan Bingazi (Libya)'nın savunmasına koşmaktan çekinmemişti. Ancak Kurtuluş Savaşı başladığında durum oldukça değişmişti. Öncelikle savunulabilecek toprakları iyice belirlemek zorunlu olmuştu. Erzurum Kongresinde, "Ulusal sınırlar içinde bulunan yurt parçalarının birbirinden ayrılmasına olanak bulunmayan bir bütün olduğu" ilân edilmiş, 28 Ocak 1920'de ayımlanan Ulusal And (Misak-ı Milli) bildirisi ile soruna daha da açıklık getirilmişti. Bu yüzdendir ki M u s t a f a K e m a l, 13 Ekim 1919'da Sivas'ta verdiği bir demeçte, elde edilmek istenen sınırların "30 Ekim 1918 Mondros silâh bırakışması imzalanırken sahip olduğumuz yerler" olduğunu belirtmişti. (2)

A t a t ü r k, yeni Türkiye devletinin kurulmasından sonra Türk yurdunu şöyle tanımlıyordu:

"Vatanımız, Türk Ulusunun eski ve yüksek tarihi ve topraklarının derinliklerinde varlıklarını koruyan eserleri ile yaşadığı bugünkü siyasal sınırlarımız içindeki yurttur. Yurt, hiçbir sınırlama ve koşul altında ayrılık kabul etmez bir bütündür." (3)

Kuşkusuz ki önemli olan, sınırların genişliğinden çok, üzerinde yaşanan toprakların gerçek yurt edinilmesi, sevilmesi, korunması, bayındır duruma getirilmesi ve gerektiğinde savunulmasıdır. Bunun için "kanaatçı" görüşün bir yana bırakılmasını ve ekonomiye önem verilmesini zorunlu gören A t a t ü r k, 17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresi'ni açarken şöyle diyordu:

"Eğer yurt denilen şey, kupkuru dağlardan, taşlardan, otlak alanlardan, çıplak ovalardan ve yurt, yalnız şehirler ve köylerden oluşsaydı, onun zindandan hiçbir farkı olmazdı.. Oysa bu yurt, çocuklarımız ve bizden sonra gelecekler için cennet yapılmaya lâyık, çok lâyık bir yurttur. İşte bu ülkeyi böyle bayındır duruma, cennet durumuna getirecek olan, ekonomik nedenler ve etkenlerle ekonomik çalışmalardır." (4)

Öte yandan A t a t ü r k, "yurt" kavramını, Türk ulusunu oluşturan 6 ana

(2) Sadi Borak -Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Tamim ve Telgrafları, C. V, Ankara, 1972, s. 79 (Kısaltma ASD, V).

(3) Afetinan, Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları (Kısaltma: MB), Ankara, 1969, s. 19

(4) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. II, (Kısaltma: ASD, II), Ankara, 1959, s. 108

ögeden biri olarak görüyordu. (5) Bu inançlardır ki, Kurtuluş Savaşı sürerken 1921 Ağustosunda bir yabancı Ajansa verdiği demeçte “Türkiye Türklerindir!” diye sesini yükseltmekten çekinmemiştir. (6)

Yurdu kurtarmak için uzun bir savaşın öncülüğünü yapan A t a t ü r k, Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden N a m ı k K e m a l'in ünlü dizelerine değiştirerek okumuştur:

**Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini. (7)**

Yurt, her karış toprağı savunularak ve kanla sulanarak kurtarılmıştı. Başkomutan M u s t a f a K e m a l, Sakarya Savaşı döneminde, “Savunma çizgisi yoktur; Savunma alanı vardır. O alan bütün yurttur. Yurdun her karış toprağı, yurttaşın kanıyla ıslanmadıkça düşmana bırakılmaz” buyruğunu vermişti. (8) Büyük Söylevinin sonunda da, “Bugün ulaştığımız sonuç, yüz-yıllardan beri çekilen ulusal yıkımların yarattığı uyanıklığın ve bu sevgili yurdun her köşesini sulayan kanların karşılığıdır” diye, (9) yurt savunmasının önemini ve doğurduğu sonucu vurgulamıştı. Onun birçok kez belirtmekten geri kalmadığı gibi, “Türk yurdunun bir karış toprağı için bütün ulus, tek vücut olarak ayağa kalkar.” (10)

Bununla birlikte asıl olan, Türk yurdunun Türk ulusu ile beraber özgür ve mutlu insanların ülkesi olmasıdır. A t a t ü r k, bu konudaki düşüncelerini de büyük bir içtenlikle dile getiriyordu:

“Türk toprağı! Sana her şey feda olsun. Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için canımızı veririz. Fakat sen Türk ulusunu sonsuza dek yaşatmak için verimli kalacaksın. Türk toprağı! Sen, seni seven Türk ulusunun mezarı değilsin. Türk ulusu için yaratıcılığını gösterir.” (11)

Bunun için de çalışmak, bilinçle ve severek çalışmak gerekiyordu:

“Baylar, artık yurt, bayındırlık istiyor, zenginlik ve bolluk istiyor, bilim ve ustalık, yüksek uygarlık, özgür düşün ve özgür düşünce istiyor. Onur, namus, bağımsızlık, gerçek varlık, yurdun bu isteklerini bütünüyle ve çabucak yerine

(5) MB, 22

(6) ASD, V, 83

(7) Birinci İnönü Savaşından sonra 13 Ocak 1921'de Türkiye Büyük Millet Meclisindeki konuşması: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C. I (Kısaltma: ASD, I), Ankara, 1961, s. 154

(8) Söylev 1978, s. 453

(9) A.g.y., s. 656

(10) 13 Ekim 1924 Kayseri konuşması: ASD, V, 34

(11) A f e t i n a n, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Ankara, 1959, s. 295

getirmek için esası ve gerçek anlamıyla çalışmayı emreder.” (12)

U l u s

Toplumbilimin ana konularından birini oluşturan “Ulus” kavramı da bugünkü anlamını ancak Fransız Devriminden sonra kazanmağa başlamıştır. Türkçe “Ulus” sözcüğü Türk devletlerinde Oymakların meydana getirdiği birlikler için kullanılıyordu. Arapça olan “Millet” sözcüğü ise aslında din ve mezhep anlamına gelip bir din ve mezhepte olan toplulukları belirlemeye de yarıyordu. Tek Tanrılı evrensel dinlerin yayılmasından ve dinin yönetimde temel öge durumuna gelmesinden sonra, toplum yaşamında asıl egemen olan kavram, din birliği demek olan “Ümmet” idi. Osmanlı yönetimi de dinsel temellere dayandığı için, tüm müslüman topluluklar için “Ümmet,” ayrı din ve mezhepten olanlar için de “Millet” deyimleri kullanılıyordu.

Ancak XIX. yüzyıl başlarında yayılmağa başlayan yeni Ulus anlayışı, bütün ülkeler gibi Osmanlı İmparatorluğunda da etkisini göstermişti. Bu etki ile eski Osmanlı eyaletleri ayrı ayrı uluslar olduklarını savunarak İmparatorluktan koparlarken, kimi Türk aydınları da Ümmetçilik ve Osmanlıcılık düşüncelerinin yerini tutacak daha sağlıklı bir siyasal akım aramaya koyulmuşlardı. Böylece XIX. yüzyılın sonlarında “Ulus” kavramı etrafında filizlenen bir Türkçülük akımı başlamıştı. İkinci Meşrutiyet döneminde de bu yeni kavrama, ırk, dil, tarih ve ülkü açılarından çeşitli yorumlar getirilmişti.

Bununla birlikte Türk toplumunun Ulus bilincine varması ancak başarı ile sonuçlanan **Kurtuluş Savaşı** ile sağlanabilmişti. Bu yönüyle Türk bağımsızlık savaşı, bir ulusal oluşun destanı ve Türk halkının bir Ulus durumuna gelişinin öyküsüdür. Bu büyük oluşum, dolayısıyla A t a t ü r k’ün önderliğinde girilen her hareket, atılan her adım, başına bir sıfat almıştır: **Ulusal** sıfatı. Savaş ulusal’dır. Savaşın siyasal programı ulusal’dır: **Ulusal And**. Varılmak istenen sınırlar ulusal’dır. Ve hareketin enerji merkezi olarak kurulan örgüt ulusaldır: **Türkiye Büyük Millet Meclisi**. Ulusça adım adım ilerleme için tasarlanan program, **Ulusal sır** olarak saklanmış ve zamanı gelince gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

A t a t ü r k’ün ulus anlayışı bu tarihsel gelişime ve gerçeklere uygunluk gösterir. O, toplumumuzun ancak Kurtuluş Savaşı ile **Cemaat** hayatından **Ulus** hayatına geçtiğini bilmekteydi. 27 Ekim 1922’de Bursa’da bunu, “**İtiraf edelim ki, biz üç buçuk yıl öncesine kadar cemaat halinde yaşıyorduk. Bizi isdedikleri gibi idare ediyorlardı. Cihan bizi temsil edenlere göre tanıyordu. Üç buçuk yıl-**

(12) Mustafa Baydar, Atatürk Diyor ki, İstanbul, 1960, s. 23

dır tamamen ulus olarak yaşıyoruz” diye açıklamıştı. (13)

Öte yandan ulus bilincine ermemenin zararlarına değinerekten, ulusal benliğine kavuşmamış ulusların günümüzde artık bağımsız olarak yaşamalarına olanak bulunmadığına dikkati çeken A t a t ü r k şöyle diyordu:

“Biz ulusallık düşüncelerini uygulamada çok gecikmiş ve çok gevşeklik göstermiş bir ulusuz. Bunun zararlarını çok çalışmakla gidermeğe çalışmalıyız. Özellikle bizim ulusumuz, ulusallığını bilmezlikten gelişinin çok acı cezalarını gördü. Osmanlı İmparatorluğu içindeki etnik topluluklar hep ulusal inançlara sarılarak ulusculuk ülküsünün kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlara yabancı bir ulus olduğumuzu, sopa ile içlerinden kovulunca anladık. Gücümüzün azaldığı anda onlar bizim onurumuzu kırdılar, aşağıladılar. Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, önce biz kendi benliğimize ve ulusallığıımıza bu saygıyı, duygu, düşünce, eylem yönlerinden bütün eylemlerimiz ve hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki, ulusal benliğini bulmayan uluslar başka ulusların avıdır.” (14)

Yeryüzünde çok değişik biçimde tanımlanan ve görüş birliğine varılamayan kavramlardan biri de “Ulus”un ne olduğudur. A t a t ü r k'e gelinceye kadar ülkemizde de aydınlarımız Ulus'u kendi anlayışlarına göre tanımlıyorlardı. Bunlardan bir kısmı din ve dil birliklerine ağırlık verirken, bir kısmı da kültür ve kader birliğine öncelik tanıyorlardı. Oysa A t a t ü r k, Türkiye'de coğrafya, tarih ve kültürün doğurduğu bir Ulus'un yaşamakta olduğunu kabul etmektedir. Daha 1919 Aralık ayında Ankara'ya gelirken Kırşehir'de yaptığı konuşmada, “Yabancılar kesinlikle inanmalıdır ki, Türkiye ve Türkiye'de yaşayan ulus, başlı başına bütün dünya ulusları içinde etkin bir varlığa sahiptir. Bu aslâ giderilemez, yok edilemez” diyerek Türkiye'deki ulusal varlığa işaret etmiş (15) ve Kurtuluş Savaşı sonunda da, “Türkiye Ulusu'nun yönetim, maliye ve ekonomi yönlerinden bütün bağımsızlık hukukuna ve hayatına sahip olması, hiç bir ulusa zarar vermiyen, sonsuza dek sürecek bir haktır” diye haykırmişti (16)

Böyle olmakla birlikte A t a t ü r k'ün, Türkiye'de yepyeni bir Ulusun varolduğu yolundaki inancının en açık belgesini, 1931'de Ortaokullar için hazırlanan ve Bn.Âfet (Prof. Dr. A.İ n a n) imzasını taşıyan Vatandaş İçin Medeni Bilgiler kitabının “Millet” bölümünde doğrudan doğruya kendisinin

(13) ASD, II, 45

(14) A.g.y., 142 vd.

(15) A.g.y., 3

(16) ASD, I, 301

yazdığı şu tanımda buluyoruz: **“Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk Ulusu denir.”** (17)

Sözkonusu kitapta A t a t ü r k'ün yazdığı Ulus tanımı, E r n e s t R e n a n'ın ünlü tanımına bağlılık gösterir:

“a) Zengin bir anılar kalıtına sahip bulunan,

b) Birlikte yaşamak konusunda ortak istek ve uyum göstermede içtenlikli olan;

c) Ve sahip olunan kalıtın korunmasına birlikte devam konusunda istençleri ortak olan insanların birleşmesinden meydana gelen topluluğa ulus adı verilir.” (18)

Bu tanımda Ulus kavramını doğuran başlıca etkenlerin, din ve ırk birliğinden daha çok, ortak bir geçmiş, birlikte yaşama isteği ve geleceğe yönelik ortak özelemler ve ülküler olduğu görülmektedir.

Bu yüzden A t a t ü r k, Türk ulusunu oluşturan öğeleri şöyle sıralamaktadır: Siyasal varlıkta birlik - Dil birliği - Yurt birliği - Irk ve köken birliği - Tarihsel yakınlık - Ahlâk anlayışında yakınlık. (19)

Bir toplumun ulus durumuna gelmesinde duygu, düşünce ve kültürün ana etkenler olduğuna inanan A t a t ü r k, **“Ne mutlu Türküm diyene!** özdeyişiyle bunu en güzel biçimde belirtmiştir. Gene bu inançladır ki, O'nun gözetiminde yazılan IV. cilt Tarih kitaplarında şu tanım yer almıştır:

“Türkiye Cumhuriyeti içerisinde Türk dili ile konuşan, Türk kültürü ile yetişen, Türk ülküsünü benimseyen her kişi, hangi dinden olursa olsun, Türktür.” (20)

A t a t ü r k için en büyük ve kutsal varlık Ulus'tur. Ulus, onun için başlıca esin ve güç kaynağı olduğu gibi kendisine hizmet edilecek olan biricik varlıktır. **“Giriştığımız büyük işlerde, ulusumuzun yüksek yeteneği ve yüksek sağduyusu, başlıca kılavuzumuz ve başarı kaynağımız olmuştur”** (21) diyen A t a t ü r k gücünü ulusundan aldığını her fırsatta yinelemiştir.

O, Türk ulusunun yeteneklerini de en güzel biçimiyle Onuncu Yıl Söylevi'nde dile getirmişti: **“Türk Ulusunun karakteri yüksektir. Türk ulusu çalışkandır. Türk ulusu zekidir. Türk ulusu ulusal birlik ve beraberlikle güçlükleri yenmesini bilmiştir. Türk ulusunun yürümekte olduğu ilerleme ve uygarlık yolunda, elinde ve kafasında tuttuğu meşale gerçek bilimdir... Türk ulusunun tarihsel bir özelliği de güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir...”** (22)

“Ulusa efendilik yoktur, hizmet etmek vardır. Bu ulusa hizmet eden onun

(17) MB, 18 (krş. 351)

(18) A.g.y., 3 vd.

(19) A.g.y., 22

(20) Tarih IV, İstanbul, 1931, s. 182

(21) 1 Kasım 1926, ASD, I, 351

(22) ASD, II, 275

efendisi olur” (23) diyen A t a t ü r k, ulusun isteklerine ve buyruğuna uymayı da zorunlu görmekte ve şöyle devam etmektedir: “**Ulusun buyrultu ve emeline uymayanların sonu acı çekmedir, yok olmalıdır.**” (24)

U l u s c u l u k

En geniş anlamıyla “**Kendi ulusuna ait özellikleri ve değerleri üstün tutma**” demek olan **ulusculuk (milliyetçilik)**, Fransız Devriminden sonra Ulus kavramıyla birlikte yayılmıştır. Giderek siyasal bir akıma dönüşen Ulusculuk, çok değişik biçimlerde yorumlanır olmuştur. Bundan ötürü A t a t ü r k’ün ulusculuk anlayışı, ülkemizdeki kimi çevrelerin anlayışına uymamakta ve tanım, içerik ve uygulama yönlerinden apayrı bir özellik taşımaktadır.

A t a t ü r k, ulusculuğu şöyle tanımlıyordu:

“**Türk ulusculuğu, ilerleme ve gelişme yolunda ve uluslararası ilgi ve ilişkilerde, bütün çağdaş uluslara koşut ve onlarla uyumlu olarak yürümekle birlikte, Türk sosyal toplumunun ayırıcı niteliklerini ve başlıbaşına bağımsız olan kimliğini saklı tutmaktır.**” (25)

Böylece A t a t ü r k’ün çağımız dünyasında diğer uluslarla uyumun yanıbaşında asıl ağırlığı, Türk ulusunun ayırıcı niteliklerine (seciye) verdiği görülmektedir. Ulusal niteliğin önemini belirtirken de, “**Bir ulusun namuslu bir varlık, saygıya değer bir yer sahibi olması için, o ulusun yalnız bilgin ve teknik alanda bilgili bulunması yeterli değildir. Her bilimin, her şeyin üstünde bir özelliğe sahip olması gereklidir ki, o da, o ulusun belirli ve olumlu bir niteliğe sahip bulunmasıdır. Böyle bir niteliğe sahip olmayan kişiler ve böyle kişilerden oluşan uluslar, hiçbir dakika gerçek bir devlet kuramazlar. Böyle uluslar birer fesat ocağı olurlar.**” (26) demektedir.

Ulus ve Ulusculuk kavramlarında ulusal niteliklere bu denli ağırlık veren A t a t ü r k, kimi kez de ulusal nitelik yerine “**ulusal kültür**” deyimini kullanmakta, üstelik ulusal nitelikleri kültür’ün dayanağı, ortamı olarak ele almaktadır. Örneğin, 1921 temmuzunda Milli Eğitim Kongresini açış konuşmasında, izlenecek ulusal kültür siyasasından söz ederken, bu siyasatın ulusun özelliklerine, ulusal ve tarihsel niteliklere uygun bir kültür olması üzerinde ısrarla

(23) 1 Aralık 1921. ASD, I, 201

(24) 1 Mart 1923. ASD, I, 310

(25) “Türk milliyetçiliği, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde, bütün muasır milletlere muvazi ve onlarla bir âhenkte yürümekle beraber, Türk içtimai heyetinin seciyelerini ve başlıbaşına müstakil hüviyetini mahfuz tutmaktır”. (MB, 25)

(26) 20 Mart 1923 Konya konuşması: ASD, II, 142

durmuş ve sözlerini, **“Kültür, ortamla orantılıdır: o ortam ulusun ayırıcı nitelikleridir”** diye bitirmişti. (27)

Ulusal nitelikler ya da ulusal kültür, bir bakıma tarihsel kalıtımı ve gelenekleri belirlediğine göre, ulusculuk anlayışında gelenek kavramı önemli bir rol oynamaktadır. A t a t ü r k’ün ulusculuk anlayışında ne geleneklere körü körüne bağlılık, ne de onlardan tümüyle uzaklaşmak sözkonusu değildir. Çünkü, ulusal gelenek denilen değerler ve görüşler, aslında tarihsel akışın ürünlerinden ibarettir. Uluslar, herhangi bir dönemde onları kendi hayatlarının simgesi olarak görürler. Ancak onlara esir olunması, yaşama ve yaşatma olanağı kalmadığı halde onların zorla devam ettirilmesine çalışılması, bir yönüyle özgürlüğü geleneklerin esaretinde görmek olur. Geleneklerin gücü genellikle durağandır. Oysa ulusal hayat bir akış, bir devingenliktir.

Bu nedenle A t a t ü r k, toplumsal yapıya zararlı inanış ve geleneklerin ulusculukla bağdaşamayacağını vurgulamıştır: **“Ulusu ulus yapan, ilerleten ve yükselten kuvvetler vardır: Düşünce kuvvetleri ve toplumsal kuvvetler.. Düşünce, anlamsız, mantıksız safsatlarla dolu olursa, o düşünceler sakattır. Bunun gibi, toplumsal hayat akıl ve mantıktan yoksun, faydasız ve zararlı bir takım inanışlar ve geleneklerle dolu olursa felçli olur.”** (28)

Gene bu inançlardır ki O, Batıya yönelmeyi, çağdaşlaşmayı, geleneklere aykırı, ulusculukla çelişkili bulmamıştır. Kendisine ulusallık ülküsüyle batı kurumlarından esinlenmek arasında çelişki görüp görmediğini soran bir yabancı yazara şu karşılığı vermişti: **“Aslâ! Çünkü yeni bir kavram olan ulusculuk ilkesi, tüm uluslar arasında yayılmıştır. Biz de Türklüğümüzü korumak için çok dikkat edeceğiz.”** (29)

Kültür ve düşünceyi temel alan A t a t ü r k’ün ulusculuk anlayışında dil de önemli bir yer tutar. O’na göre, **“Türk demek dil demektir. Ulusallığın çok belirgin niteliklerinden birisi dildir. Türk ulusundanım diyen insanlar, herşeyden önce ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan, Türk kültürüne, toplumuna bağlı olduğunu iddia ederse buna inanmak doğru olmaz.”** (30)

Ulusal duygu ve ulusal kültür, ancak birlikte sürdürülebilecek kavramlar olduğu için Atatürk Ulusculuğunda ulusal birlik, gözetilmesi ve korunması gereken bir nitelik taşır. A t a t ü r k bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklamak-

(27) A.g.y., II, 17

(28) Bursa öğretmenleriyle konuşması: ASD II, 43 vd.

(29) ASD, III, 1961, s. 89

(30) Mustafa Baydar, A.g.y., 44

tadır:

“Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygu ve kabiliyetlerinin olgunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymağa karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silâhi ve koruma aracıdır. Bu nedenle, Türk ulusunun yönetiminde ve korunmasında, ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir.” (31)

Atatürk Ulusculuğunun başlıca özelliklerine gelince, en belirgin yön **“bağımsızlık”** tırnaklıdır. Ulusal bağımsızlık, ulus olarak yaşamının ve ulusallığın temel koşuludur. O, bu konuda şunları söylüyor:

**“Bence bir ulusta şeref, onurun, namusun ve insanlığın var olması ve devam edebilmesi, mutlak o ulusun özgürlük ve bağımsızlığına sahip olmasıyla geçerlidir. Ben, yaşayabilmek için mutlaka bağımsız bir ulusun çocuğu kalma-
lıyım. Bu nedenle ulusal bağımsızlık bence bir yaşam sorunudur.”** (32)

Bağımsızlığın yanbaşı, her şeyin üstünde **“Ulusal egemenlik”** gelir M u s t a f a K e m a l'de. O'nun annesinin mezarını ziyaret ettiğinde şöyle haykırığına tanık oluyoruz:

“Annem bu toprağın altında, fakat ulusal egemenlik sonsuza dek yaşasın! Beni teselli eden en büyük kuvvet budur. Evet, ulusal egemenlik sonsuza kadar devam edecektir. Annemin ruhuna ve bütün atalar ruhuna yüklediğim vicdan yeminini tekrar edeyim: Annemin mezarı önünde ve Allahın huzurunda and içiyor, yemin ediyorum: Bu kadar kan dökerek ulusun elde ettiği ve saptadığı egemenliğin korunması ve savunması için, gerekirse annemin yanına gitmekte hiçbir duraksama göstermeyeceğim. Ulusal egemenlik uğruna canımı vermek benim için vicdan ve namus borcu olsun!” (33)

A t a t ü r k'ün ulusçuluk anlayışının bir başka özelliği de gerçekçi oluşudur. Herşeyden önce ve herşeyin üstünde Türkiye!. Bu yüzden O, Pan-İslâmizm, Pan-Turanizm ve Ümmetçilik gibi akımları kabul etmemiştir: **“Vatandaşlarımızdan, dindaşlarımızdan, hemşehrilerimizden her biri kendi düşüncesinde bir büyük ülkü besleyebilir. Özgürdür, serbesttir. Buna kimse karşımaz. Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin belirli, gerçek, maddi bir siyaseti vardır: O da Baylar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin belirli**

(31) Millet Vekili seçimi nedeniyle 4 Şubat 1935'te yayınladığı bildiri: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyanname-
meleri, Ankara, 1964, s. 573

(32) ASD, III, 24

(33) ASD, II, 76

ulusal sınırları içinde hayatını ve bağımsızlığını sağlamağa yöneliktir... Büyük ve hayal ürünü şeyler yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın düşmanlığını, garezini, kinini bu memleketin ve bu ulusun üzerine çektik. Biz, Pan-İslâmizm yapmadık, belki 'yapıyoruz, yapacağız' dedik; düşmanlar da yaptırmamak için bir an önce öldürelim" dediler. Pan-Turanizm yapmadık, 'yaparız, yapıyoruz' dedik, 'yapacağız' dedik ve yine 'öldürelim' dediler. Bütün sorun bundan ibarettir. Biz, böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize yaptıkları baskıları artırmaktansa, doğal sınıra, meşru sınıra çekilelim. Haddimizi bilelim. Bundan ötürü Baylar, biz hayat ve bağımsızlık isteyen ulusuz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı çekinmeden veririz." (34)

Bu nedenle A t a t ü r k, ulusculuk kavramının ve ulusal duyguların kötüye kullanılmasının doğru olmadığına, bunun uluslararası anlaşmazlıkları çoğalttığına inanmaktadır. 1935'te dünya sorunları hakkında kendisiyle konuşan bir yabancıya, Avrupa'da durumun kötüye gittiğine değinerek, "Savaşın ağırlığını gözönüne almayan kimi samimiyetten yoksun önderler, saldırının araçları (agent'ları) olmuşlardır. Denetimleri altındaki uluslara ulusculuğu ve geleneği yanlış bir biçimde göstererek ve kötüye kullanarak onları aldatmışlardır" diye, (35) Faşizmin ve Nasyonal Sosyalizmin körüklediği duyguların doğuracağı tehlikelere dikkati çekmiştir.

Ulusculuk anlayışında kuşkusuz ki, en önce Türk ulusu ve onun çıkarları gelir. Ne ki, ulusculuk yeryüzünde yaşayan diğer ulusların ve onların haklarının kabul edilmemesi demek de değildir. Bundan ötürü A t a t ü r k, kendi ulusseverliğinin hiç bir zaman bencil bir ulusculuk olmadığını ısrarla belirtmiştir:

"Gerçi bize ulussever derler. Fakat biz öyle ulusseverleriz ki, bizimle işbirliği yapan bütün uluslara saygılıyız ve onlara uyarız. Onların bütün ulusallıklarının gereklerini tanırız. Bizim ulusseverliğimiz herhalde bencil ve kurum satan bir ulusseverlik değildir." 36)

B a ğ ı m s ı z l ı k

Birinci Dünya Savaşı sonunda ülkesiyle birlikte bağımsızlığı elinden alınmak istenen Türk ulusu, M u s t a f a K e m a l'in öne sürdüğü "Ya bağımsızlık, ya ölüm!" parolası ile kurtuluş savaşına girişmişti. O, bu karara niçin ve nasıl vardığını şöyle anlatmaktadır:

(34) 1 Aralık 1921. ASD, I, 199

(35) ASD, III, 97

(36) ASD, I, 101

“Temel ilke, Türk ulusunun onurlu ve saygın bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu, ancak tam bağımsız olmakla sağlanabilir. Ne denli zengin ve gönenmiş olursa olsun, bağımsızlıktan yoksun bir ulus, uygar toplumlar karşısında uşak durumunda kalmaktan öteye gidemez.

“Yabancı bir devletin koruyuculuğunu ve kollayıcılığını istemek, insanlık niteliklerinden yoksunluğu, güçsüzlüğü ve beceriksizliği açığa vurmaktan başka bir şey değildir. Gerçekten bu aşağılık duruma düşmemiş olanların, isteyerek başlarına yabancı bir efendi getirmeleri hiç düşünülemez.

“Oysa, Türkün onuru, kendine güveni ve yetenekleri çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir ulus, tutsak yaşamaktansa, yok olsun daha iyidir.

“Öyleyse, ya bağımsızlık, ya ölüm!” 37)

Tarihleri boyunca bağımsız devlet yaşamını sürdürmüş olan Türk ulusunun, güçlü düşmanlar karşısında topluca ve kesin bir direnişe geçmesi zorunlu idi. Atatürk, bu gerçeğe 22 Haziran 1919'da yayımlanan ve Kurtuluş Savaşının ilk resmi bildirisini demek olan Amasya Genelgesinde, “Ulusun bağımsızlığını yine ulusun kesin kararı ve direnişi kurtaracaktır” biçiminde yer vermişti. 38)

Ancak Atatürk'ün bağımsızlık anlayışı, yalnızca, siyasal alanda bir ulusun bağımsız olduğunun yabancı devletlerce tanınması demek değildir. O, bu kavrama siyasetin dışında kültürel ve ekonomik bir içerik te vermekte ve bu nedenle bağımsızlık yerine tam bağımsızlık deyimini kullanmaktadır. Örneğin, Mondros silah bırakışmasını izleyen uygulamalar karşısında verdiği kararı, “Bu durum karşısında, bir tek karar vardı. O da, ulus egemenliğine dayanan tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak” 39) diye açıklamaktadır.

Atatürk, “tam bağımsızlık”ı şöyle belirliyor:

“Tam bağımsızlık demek, kuşkusuz siyaset, maliye, iktisat, adalet askerlik, kültür.. gibi her alanda tam bağımsızlık ve tam özgürlük demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve ülkenin gerçek anlamıyla bütün bağımsızlığından yoksunluğu demektir.” 40)

(37) Söylev, 9

(38) A.g.y., 22

(39) A.g.y., 9

(40) A.g.y., 458

Bağımsızlık böylesine geniş kapsamlı bir kavram olduğu içindir ki, Atatürk, Ulusal And'ı tümüyle **"tam bağımsızlık"**ı yansıtan ilkeler olarak değerlendiriyordu. 41) Ayrıca Kurtuluş Savaşı boyunca hep şunu vurguluyordu: **"Biz, barış istiyoruz dediğimiz zaman, tam bağımsızlık istiyoruz dediğimizi herkesin bilmesi gerekir."** 42)

Lausanne barışı ile siyasi alanda bağımsızlık sağlandıktan sonra Atatürk, tam bağımsızlık ilkesine uygun olarak, ekonomi ve kültür alanlarında da bağımsızlık evresine erişmeyi amaç edinmiştir. Daha Lausanne görüşmeleri sürerken 17 Şubat 1923'te İzmir'de toplanan İktisat Kongresini açarken, tam bağımsızlıkta en kuvvetli temelini ekonomi olduğunu belirterek şöyle demişti:

"Tam bağımsızlık için şu kural vardır, ulusal egemenlik için bir yasa vardır diyoruz. Bugün de büyük bir zaferin yaratıcıları ve yapıcıları bulunduğumuzu söylüyoruz. Bu noktada çok kesin bir gerçeği hep birlikte yinelemek zorundayız: Bu kadar büyük, bu kadar kutsal ve yüce erekler, yalnız kâğıt üzerinde kurullarla ve yasa maddeleriyle ve yalnızca hürslerle, isteklerle meydana gelmez. Tam anlamıyla gerçekleşmesini sağlayabilmek için biricik kuvvet, gerçek en kuvvetli temel ekonomidir." 43)

Öte yandan Atatürk, ulusal kültürün ve bilim ortamının yabancı etkilerden kurtulup bağımsızlığa ve öz benliğine kavuşmasına da büyük önem vermiştir. O, kendisine Onursal Profesörlük sanının verilmesi nedeniyle 1923'te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine gönderdiği yazıda, **"İnanıyorum ki, ulusal bağımsızlığı bilim alanında Fakülteniz tamamlayacaktır"** 44) diye, bilimde bağımsızlığın gereğini vurgulamıştı. Bunu izleyen yıllarda kültür işlerine eğilen Atatürk'ün, tarih ve dil çalışmalarına büyük yer vermesinin nedenini, kültürel bağımsızlığa kavuşmak açısından değerlendirmek gerekir. Gerçekten de O'nun, **"Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır"** biçimindeki buyruğu 45), **"tam bağımsızlık"** ilkesinin dil alanında uygulanmasından başka bir şey değildir.

Bağımsızlık, yalnız yabancı saldırılar sözkonusu olduğunda onu savunmak için savaşmak olmadığına göre, her zaman için, barış döneminde de onu korumak ve ona gölge düşürmemek gerekir." **"Türkiye devletinin bağımsızlığı"**

(41) ASD, II, 57

(42) 31 Ocak 1923 İzmir konuşması: ASD, II, 89

(43) ASD, II, 107

(44) Şemseddin Günaltay, Atatürk'ün Tarihçiliği ve Fahri Profesörlüğü, Belleten, Sa. 10 (1939), s. 273 vd.

(45) Sadri Maksudi Arsal'ın Türk Dili İçin adlı kitabına 2 Eylül 1930'da yazdığı düşünceleri.

Kutsaldır. O sonsuza dek güvence altında ve dokunulmaz olmalıdır” diyen A t a t ü r k, 46) bunun koşullarını da şöyle belirtmektedir:

“Bağımsızlıklarını ve özgürlüklerini, her ne pahasına ve her ne karşılığında olursa olsun dokunmayı ve sınırlandırmayı asla hoşgörü ile karşılamamak; bağımsızlık ve özgürlüklerini bütün anlamıyla dokunulmaz tutmak ve bunun için gerekirse son bireyinin son damla kanını akıtarak, insanlık tarihini ünlü bir örnekle süslemek.. İşte bağımsızlık ve özgürlüğün gerçek niteliğini, geniş anlamını, yüksek kıymetini, vicdanında kavramış uluslar için temel ve hayat değeri taşıyan ilke!” 47)

Ö z g ü r l ü k

A t a t ü r k'ün yettiği dönem, Fransız devriminin simgesi olan “Özgür-
lük, eşitlik ve kardeşlik” kavramlarının, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içe-
risinde de etkilerini gösterdiği devreye rastlar. Artık Türk aydınları da, siyasal
ve kültürel alanda özgürlük sağlamanın yararlarını dile getirmekte, dahası, bu
uğurda bir savaşıma bile girişmektedirler. Özgürlükten söz eden yazılar, şiirler,
en çok ilgi çekmekte, yeni bir siyasal düzeni savunanlar “Özgürtükçüler” diye
anılmakta, bu amaçla çıkartılan gazetelere Hürriyet (Özgülük) adı veril-
mekteydi. Bu ortam içinde M u s t a f a K e m a l de Şam'da kurduğu gizli der-
neğe “Vatan ve Hürriyet” adını koymuştu. 23 Temmuz 1908 de Anayasanın
yeniden yürürlüğe konulmasıyla İkinci Meşrutiyet'in başlaması bile “Özgürlü-
ğün ilâmı” olarak nitelendirilmişti.

Bütün bu nedenlerle, M. K e m a l A t a t ü r k'ün özgürlük anlayışı, 26
Ağustos 1789 da yayımlanan Fransız İnsan ve Yurtdaş Hakları Bildirisi”ndeki
tanımlara ve esaslara uygunluk gösterir. A t a t ü r k te özgürlüğü insanın
“doğal” haklarından biri olarak görmekte ve “Her Türk özgür doğar, özgür
yaşar” demektedir. 48) Bu görüş ve ilke, 1924 Anayasasında bir madde olarak
yer almıştı. Gene bu inançlardır ki A t a t ü r k, daha genç yaşlarında özgürlüğü,
kurtuluşun ve ilerlemenin temeli olarak görmekteydi. 1906'da Selânik'te
“Vatan ve Hürriyet” derneğinin şubesini açarken yaptığı konuşmada şöyle
 demişti:

“Özgürlük olmayan bir ülkede ölüm ve dağılma vardır. Her ilerlemenin ve
kurtuluşun anası özgürlüktür.” 49)

(46) 13 Ağustos 1923 Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ikinci dönemini açış konuşması: ASD, I, 319

(47) Afgan Kralı A m a n u l l a h Hanın ziyareti nedeniyle 20 Mayıs 1928'de yaptığı konuşma: ASD II, 249

(48) MB, 54

(49) ASD, II, I

Ondaki bu inanç giderek şu özdeyişe dönüşecektir:
 “Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir.” 50)

Gerçekten de, ulus için tam bağımsızlık, kişi için özgürlük A t a t ü r k'un ana düşüncelerini oluşturur. Bu yüzden, O'na göre “Özgürlük Türkün hayatıdır.” 51)

Bununla birlikte A t a t ü r k, hiç bir sınır tanımayan salt bir özgürlüğün yüzünde uygulama olanağı bulmadığını ve Fransız İnsan Hakları Bildirisinde bile insanların doğal haklarının sınırının, “toplumun başka üyelerine aynı hakları sağlayan sınırlar” olarak belirtildiğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle Vatandaş İçin Medeni Bilgiler kitabında özgürlük konusunu ona benzer biçimde değerlendirmiştir:

“Özgürlük, insanın düşündüğünü ve dilediğini mutlak olarak yapabilmesidir.

“Bu tanım, özgürlük sözcüğünün en geniş anlamıdır. İnsanlar bu anlamda özgürlüğe hiç bir zaman sahip olmamışlardır ve olamazlar. Çünkü bilinmektedir ki insan, doğanın bir yaratığıdır. Doğanın kendisi de salt özgür değildir, evrenin yasalarına bağlıdır...

“Anlaşıyor ki, kişisel özgürlük mutlak olamaz. Diğer hak ve özgürlüğü ve ulusun ortak yararı, kişisel özgürlüğü sınırlandırır. Kişisel özgürlüğü sınırlandırma, devletin de esası gibidir ve görevidir. Çünkü devlet, kişisel özgürlüğü sağlayan bir kuruluş olmakla birlikte, aynı zamanda, bütün özel çalışmaları, genel ve ulusal amaçlar için birleştirmekle yükümlüdür. Özgürlük, başkalarına zarar vermeyecek her türlü girişimde bulunmaktır denildiği zaman, devletin bu amacı sağlamak için bir araç sayıldığı anlatılmış olur...

“Kişisel özgürlüğün ne kadarından vazgeçilmesi gerekeceği, içinde bulunulan zamana ve ülkeye göre değişir. Olağanüstü dönemler olağanüstü önlemler gerektirir. Bir de özgürlüğün kötüye kullanılması, özgürlüğün geçici, ancak geniş ölçüde sınırlandırılmasını gerekli kılabilir.

..Bu konulardaki önlemlerin şiddetini ve sınırlarının genişliğini ölçmek, büyük bir sanattır. Devlet sanatı işte budur. Bu sanatta uygunluğun derecesi, özgürlüklerin sınırlarını çizen yasada görülebilir. Çünkü bu sınır ancak yasa yoluyla saptanır ve belirtilir.” (52)

(50) ASD, III, 24

(51) MB, 54

(52) A.g.y., 50-53; A f e t i n a n , M.Kemal Atatürk'ten yazdıklarım, İstanbul, 1971, s. 77-83

Ulusal çıkarlar ya da devletin güvenliği için kişisel özgürlükleri yasa ile sınırlandırmanın çok yetenek isteyen bir yönetim sanatı olduğunu vurgulayan A t a t ü r k, bunun hiç bir zaman bir baskıya dönüşmemesi gerektiğini de belirtmiştir. Gerçekten de O'na göre, "**Özgürlükten doğan bunalımlar ne kadar büyük olursa olsun, hiç bir zaman, fazla baskının sağladığı sahte güvenlikten daha tehlikeli değildir.**" (53)

Bilindiği gibi, kültür ve uygarlığın gelişmesiyle, kişisel özgürlüklerin uygulama alanları genişlemiş ve çok değişik özgürlük biçimleri ortaya çıkmıştır. Bunları, bireyin maddi çıkarlarıyla ilgili olanlar ve inanç ve düşünce yaşamını ilgilendirenler diye iki bölüme ayıran A t a t ü r k, daha çok ikinci bölümü oluşturan özgürlükler üzerinde durmaktadır. Bunlar arasında da Vicdan özgürlüğü ile öğretim özgürlüğü O'nun çok önem verdiği alanlardır. Lâikliğin ana ögesi olan vicdan özgürlüğünü A t a t ü r k'ün nasıl tanımladığı gözden uzak tutulmayacak olursa, bu konuda süregelen tartışmaların ne kadar yersiz olduğu kolaylıkla anlaşılır. O'na göre:

"Vicdan özgürlüğü: Her kişi istediğini düşünmek, istediğine inanmak, kendine özgü siyasal bir düşünceye sahip olmak, seçtiği bir dinin gereklerini yerine getirmek ya da getirmemek hak ve özgürlüğüne sahiptir. Kimsenin düşüncesine ve vicdanına hakim olunamaz.

"Vicdan özgürlüğü kesin ve dokunulmazdır. Kişinin doğal haklarının en önemlilerinden tanınmalıdır." (53a)

Özgürlüğü bu denli önemli ve geniş kapsamlı bir kavram olarak gördüğü ve özgürlük bilincine ancak eğitim yoluyla ulaşabileceğine inandığı için A t a t ü r k, eğitim özgürlüğü üzerinde de ısrarla durmuştur. Örneğin, daha Cumhuriyetin ilk yılında 25 Ağustos 1924'de toplanan Öğretmenler Birliği Kongresinde öğretmenlere şöyle seslenmiştir:

"Hiç bir zaman hatırlarınızdan çıkmasın ki, Cumhuriyet, sizden, düşüncesi özgür, vicdanı özgür, anlayışı özgür kuşaklar ister." (54)

ATATÜRK'ÜN EVRENSELLİĞİ

Salt bir öğreti adamı olmamakla birlikte Türk Kurtuluş Savaşının büyük önderi ve yeni Türkiye'nin yaratıcısı olan A t a t ü r k'ün düşünceleri ve uygulamaları, diğer toplumlar için de uyulacak ya da örnek alınacak bir nitelik taşı-

(53) Asım Us, *Hatıra Notları*, İstanbul, 1966, s.21

(53a) MB, 56

(54) ASD, II, 173

maktadır. O'nun evrensel yönleri ve değeri şöyle özetlenebilir:

1- A t a t ü r k'ün öncülüğünde girilen Türk Bağımsızlık Savaşı, sömürgeci üstün güçlere karşın ulusal güce dayanılarak kazanılan ilk kurtuluş savaşıdır. Bu yüzden de Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarını izleyen Asya ve Afrika'daki ulusal kurtuluş savaşlarına örnek olmuştur.

A t a t ü r k, Türk Kurtuluş Savaşı başarıya ulaşacak olursa Doğu uluslarının benzer sömürgeci saldırılardan korunacağını, daha savaş yıllarında sezinlemişti. 18 Ekim 1921'de Azerbeycan Elçiliğinde yaptığı konuşmada şöyle demişti:

“Anadolu yıkılmak, çiğnenmek, parçalanmak isteniyor. Fakat Baylar, bu saldırılar Anadolu'ya özgü ve onunla sınırlandırılmış değildir. Bu saldırıların genel hedefi bütün Doğu'dur.

“Anadolu her türlü sataşmalara, saldırılara karşı bütün varlığıyla kendisini savunmaktadır ve bunda başarılı olacağına güvenmektedir. Anadolu, bu savunmasıyla yalnız kendi hayatına ilişkin görevi yerine getiriyor, belki bütün Doğu'ya yönelik saldırılara bir set çekiyor.” (55)

Bundan ötürü A t a t ü r k'e göre Türk Kurtuluş Savaşı, aynı zamanda tüm doğu uluslarının bağımsızlık sorunu idi:

“Türkiye'nin bugünkü savaşımı, yalnız kendi adına ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye çok büyük ve önemli bir çaba gösteriyor. Çünkü savunduğu, tüm baskı altındaki ulusların, bütün Doğu'nun sorunudur.” (56)

Gerçekten de A t a t ü r k, baskı altındaki bütün ulusların er geç bundan kurtulup kendilerine baskı yapanları yok edeceklerine inanmaktaydı:

“İnsanlığa yönelik düşün hareketi er geç başarı kazanacaktır. Baskı altındaki bütün uluslar, baskı yapanları birgün yok edecek ve ortadan kaldıracaktır.”(57)

Ve A t a t ü r k, bağımsızlıklarını kazanmak için savaşmayı göze alan ulusların giderek artması karşısında duyduğu sevinci belirtmekten geri kalmamıştı:

(55) ASD, II, 21

(56) Yeni İran elçisi için düzenlenen törende (7 Temmuz 1922) yaptığı konuşma: ASD, II,40

(57) 3 Ocak 1922'de Ukrayna Elçiliğinde yaptığı konuşma: ASD, II, 29

“Doğudan şimdi doğacak olan güneşe bakınız! Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün doğu uluslarının da uyanışını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüklerine kavuşacak daha çok kardeş ulus var. Onların yeniden doğuşları, kuşkusuz ki ilerlemeye ve refaha yönelmiş olarak gerçekleşecektir. Bu uluslar, bütün güçlülere ve bütün engellere karşın engelleri yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır.

“Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerini, uluslararası hiçbir renk, din ve ırk ayırımı gözetmiyen yeni bir uyum ve işbirliği çağı alacaktır.” (58)

Bu yüzdendir ki A t a t ü r k döneminde Avusturya Büyükelçisi olarak Ankara’da bulunan N.v. B i s c h o f f, **“Yirminci yüzyıl Asya’daki Avrupa egemenliğinin sonuna tanık olacaktır. Bu sonun başlangıcında ise, Türk Kurtuluş hareketini görüyoruz”** diye, (59) A t a t ü r k’ün seziş ve görüşlerinin uluslararası sonuçlarını, evrensel değerini belirtmişti.

2- A t a t ü r k’ün **“tam bağımsızlık”** anlayışı da evrensel boyutlar taşımaktadır. Siyasal sömürgeciliğin ekonomik ya da kültürel sömürgecilğe dönüştüğü çağımızda A t a t ü r k, daha önce belirtildiği gibi, ulusal ekonominin ve ulusal kültürün yabancı baskılardan kurtarılmasına büyük önem vermektedir. Böyle olmakla birlikte ekonomi ve kültür alanlarında uluslararası işbirliğini de zorunlu görmekteydi. Nitekim 1931 İkinci Balkan Konferansında yaptığı konuşmada, böyle bir işbirliğinin bütün insanlığın yararına olacağını belirterek şöyle demişti:

“Balkan Birliğinin temeli ve hedefi, karşılıklı siyasal bağımsız varlıklara saygı ile dikkat ederek, ekonomik alanda, kültür ve uygarlık konusunda işbirliği yapmak olunca, böyle bir eserin bütün uygar insanlıkça övgüyle karşılana-acağına kuşku yoktur.” (60)

Yalnız az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin değil, gelişmiş endüstri ülkelerinin bile ekonomik ve kültürel anlaşmalara ve işbirliğine, giderek daha çok önem vermek zorunda kalmaları, A t a t ü r k’ün düşüncelerinin ne kadar yerinde olduğunu göstermektedir.

3- A t a t ü r k, uygarlığı insanlığın ortak malı olarak değerlendirmek ve giriştiği devrimle yeni Türkiye’yi bu ortaklığa etkili bir üye olarak katmayı amaçlamak yönünden de henüz bu aşamaya varmamış olan topluluklara yol

(58) Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1971, s. 324

(59) Norbert von Bischoff, *Ankara*, Çev: Brurhan Belge, Ankara, 1936,

(60) ASD, II, 273

göstermiştir.

“Ülkeler değişiktir, fakat uygarlık birdir. Ve bir ulusun ilerlemesi için de, bu biricik uygarlığa katılması gerekir” (61) İnancında olan A t a t ü r k, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk ve İslâm dünyasının durumuna değinerek şunları söylüyordu:

“Bütün Türk ve İslâm dünyasına bakın. Düşüncelerini, fikirlerini uygarlığın emrettiği değişiklik ve yükselmeğe uydurmadıklarından ne büyük felâket ve üzüntü içindedirler!.. Artık duramayız. Kesinlikle ileri gideceğiz, çünkü mecburuz. Ulus açıkça bilmelidir: Uygarlık öyle kuvvetli bir ateştir ki ona kayıtsız kalanları yakar, yok eder.” (62)

Tüm ulusları böylesine uygarlığa çağrı, hiç kuşkusuz ki örnekleri az bulunur bir evrensel davranıştır.

4- İlerlemek, çağdaşlaşmak için izlenecek biricik yolun, bilimsel verilere uymak ve teknik buluşları uygulamak olduğunu savunan A t a t ü r k, bu konuda da evrensel bir ölçütü seçmiş oluyordu.

Her şeyden önce A t a t ü r k, bilim ve teknolojinin siyasal sınırlarla bağlı olmadığı gerçeğine dayanıyordu. Bunu da şöyle belirtiyordu:

“Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Yurdumuzu bir çember içine alıp dünya ile ilişkisiz yaşayamayız.. tersine, gelişmiş ve yükselmiş bir ulus olarak uygarlık alanının üzerinde yaşayacağız. Bu yaşam, ancak bilimle, teknikle olur. Bilim ve teknik nerede ise oradan alacağız ve her yurttaşın kafasına koyacağız. Bilim ve teknik için sınır ve koşul yoktur.” (63)

Ancak bilim ve teknoloji durağan değerler olmadıkları için onlardaki gelişmeleri yakından izlemek ve onlara ayak uydurmak zorunluluğunu da belirtmekten geri kalmıyordu:

“Dünyada her şey için, uygarlık için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir, tekniktir. Bilim ve tekniğin dışında kılavuz aramak, aymazlıktır, bilgisizliktir, doğru yoldan sapmadır. Yalnız bilimin ve tekniğin, yaşadığımız her dakikadaki evrelerinin gelişmesini kavramak ve ilerlemelerini zamanında izlemek zorunludur. Bin, iki bin, binlerce yıl önceki bilim ve teknik dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin yıl sonra bugün olduğu gibi uygulamaya

(61) ASD, III, 67 vd.

(62) Utkan Kocatürk, A.g.y., 54

(63) 27 Ekim 1922'de Bursa öğretmenleriyle konuşması: ASD, II, 44

kalkışmak, kuşkusuz ki, bilim ve tekniğin içinde bulunmak değildir.” (64)

5- A t a t ü r k'ün düşünce ve uygulamalarında önemli evrensel öğelerden biri de barışçı siyasadır. **“Yurtta barış, dünyada barış”**ı bir ilke ve bir amaç olarak seçen A t a t ü r k, bunun uluslararası yararını şöyle açıklıyordu:

“Türk Cumhuriyetinin en esaslı ilkelerinden biri olan yurtta barış, dünyada barış, insanlığın ve uygarlığın gönenmesinde ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir.” (65)

Evet, savaş adamı olarak yetişen M u s t a f a K e m a l A t a t ü r k, bir devlet adamı olarak, ulus hayatı yönünden zorunlu olmadıkça savaşı bir cinayet olarak görüyordu:

“Her ne olursa olsun, şu ya da bu nedenlerden ötürü, ulusu savaşa sürüklemek yanlısı değilim. Savaş, zorunlu ve yaşamsal olmalı. Gerçek kanım şudur: Ulusu savaşa götürünce vicdanımda üzüntü duymamalıyım. ‘Öldüreceğiz’ diyenlere karşı, ‘ölmeyeceğiz’ diye savaşa girebiliriz. Fakat ulus hayatı tehlikeye uğramayınca, savaş bir cinayettir.” (66)

Bu inançla A t a t ü r k, dünya barışının korunmasına ve uluslararasındaki sorunların görüşmeler yoluyla çözümlenmelerine çok büyük önem vermiştir. Öylesine ki, Boğazların güvenliği ve Hatay'ın ana vatana katılması gibi Türkiye açısından yaşamsal önem taşıyan sorunları büyük bir dikkat ve sabırla barışçı yollardan sonuçlandırmış ve bu gibi anlaşmazlıkların nasıl çözümleneceği konusunda örnek olmuştur.

Tüm ulusları, aynı apartımanda oturan daire sahiplerine benzeten A t a t ü r k, herhangi bir dairede çıkacak bir yangının bütün yapıya zarar vereceğine dikkati çekiyor (67) ve böyle bir yangını önliyecek çareni barış olduğunu savunuyordu.

6- A t a t ü r k'ün, yeryüzünde barışın korunmasına verdiği değer, ulusal duygularla insanlık duyguları arasında bir uyum sağlamağa da yöneliktir. O, **“Uluslar, üzerinde oturdukları toprakların gerçek sahibi olmakla, insanlığın vekilleri olarak da o arazide bulunurlar. O toprakların zenginlik kaynakların-**

(64) 22 Eylül 1924 Samsun konuşması: ASD, II, 194

(65) Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV 560

(66) ASD, II, 124

(67) ASD, III, 98

dan hem kendileri yararlanırlar ve dolayısıyla bütün insanlığı bundan yararlandırmakla yükümlüdürler” kanısını taşıyordu. (68) Bu nedenle, “Artık insanlık kavramı, vicdanlarımızı arılaştırmağa ve duygularımızı yüceltimeğe yardım edecek kadar yükselmiştir” diyordu. (69)

Öte yandan Atatürk, Türk ulusunun “İnsanlık dünyasının samimi bir ailesi” olarak görüyordu. (70) Bu aynı zamanda tek bir vücuda benzeyen tüm insanlığın bir organı demekti: “İnsanlığın hepsini bir vücut ve bir ulusu bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki bir acıdan, öteki bütün organlar etkilenir”. (71) Ve Atatürk, böyle bir acıyı doğuracak hareketi, insanlık aleyhinde bir girişim saydığı için ona cephe ahyordu:

“Biz kimsenin düşmanı değiliz. Yalnız insanlığın düşmanı olanların düşmanıyız.” (72)

Atatürk’e göre, insanlığa ve uygarlığa büyük zararlar verecek davranışların önünü almanın en etkin yolu, onları birbirlerine yaklaştırmak ve sevdirmektir:

“İnsanları mutlu edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak, insanlıktan uzak ve son derece üzülünecek bir yöntemdir. İnsanları mutlu edecek biricik araç, onları birbirlerine yaklaştırmak, onlara birbirlerini sevdirecek, karşılıklı maddi ve manevi gereksinmelerini karşılayan hareket ve enerjidir.

“Dünya barışı içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacaktır.” (73)

Bunun için de dünyada açlığın ve yoksulluğun giderilmesini ve her ülkenin, kendi vatandaşlarını kinden, kıskançlıktan ve aç gözlülüğten arınmış kişiler olarak yetiştirilmesini zorunlu görüyordu:

“Şuna inanıyorum ki, eğer sürekli bir barış isteniyorsa, toplumların durumlarını iyileştirecek uluslararası önlemler alınmalıdır. İnsanlığın tümünün rahatlık içerisinde yaşaması, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatan-

(68) Enver Ziya Karal, Atatürk’ün Siyaset Üzerinde Düşünceleri, Atatürk Konferansları, Ankara, 1946, s. 50

(69) Balkan Konferansı üyeleriyle konuşma: ASD, II, 273

(70) MB, 21

(71) 17 Mart 1973’de Rumen Dışişleri Bakanı ile konuşması: ABD, II, 282

(72) Utkan Kocatürk, A.g.y., 322

(73) ASD, II, 273

daşları, kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak biçimde eğitilmelidir.”
(74)

A t a t ü r k'ün 1935 lerde zorunlu gördüğü bu önlemlerin, İkinci Dünya Savaşından sonra UNESCO, FAO, AID vb., uluslararası örgütlerin kurulmasıyla uygulamaya konulmasını, O'nun uzak görüşlülüğünün ve evrensel değerlere verdiği önemin çarpıcı bir örneği olarak değerlendirmek gerekir.

KAYNAKÇA

- Atatürk, **Söylev (Nutuk)**, 2 C., Türk Dil Kurumu, Ankara, 1978
- Atatürk'ün **Söylev ve Demeçleri**, 3 C. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1959-1961.
- Atatürk'ün **Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1964
- Sadi Borak - Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Tamim ve Telgrafları**, V, Ankara, 1972.
- Afetinan, **Medeni Bilgiler ve M.Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1969.
- , **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, T.İş Bankası, Ankara, 1959
- , **M.Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım**, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, 1971.
- Afetinan - E.Ziya Karal, **Atatürk Hakkında Konferanslar**, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara, 1946.
- Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, 1971.
- Mustafa Baydar, **Atatürk Diyor ki**, İstanbul, 1960
- Atatürk **Önderliğinde Kültür Devrimi**, Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği (RCD Semineri Tebliğleri (9-11 Kasım 1967)), Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1972.
- İsmet İnönü, **Devlet Kurucusu Atatürk**, Atatürk Konferansları 1969, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1970, ss. 1-18.
- Serafettin Turan, **Atatürk Milliyetçiliği**, Atatürk Konferansları 1969, Türk Tarih Kurumu, 1970, ss.69-87.